

EDITORIAL LEADERSHIP

Editor-in-Chief:

Samandar Niyazimbetov, DSc (History), Professor

Deputy Editor:

Mukhriddin Sodirjonov, PhD (Sociology), Associate Professor
Namangan State University

Editorial Board:

Bozorkul Karimov, PhD (Philosophy), Associate Professor
Bukhara State Technical University

Dilfuza Rasulova, DSc (Economics), Professor
Graduate School of Business and Entrepreneurship under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan

Dilshod Sattarov, PhD (Law), Associate Professor
Customs Institute of the State Customs Committee

Djamaliddin Musayev, PhD (Law), Associate Professor
Customs Institute of the State Customs Committee

Farkhod Abdurakhmonov, DSc (Economics), Associate Professor
Tashkent State University of Economics

Ibrohim Ikramov, PhD (Philosophy), Associate Professor
Namangan State University

Jasur Gaipov, PhD (Economics)
Tashkent State University of Economics

Kamaldin Yunusov, DSc (Political Science), Professor
Andijan State University

Kamoliddin Sirojiddinov, PhD (Economics), Associate Professor
Namangan State University

Khusan Abuev, PhD (History), Associate Professor
Navoi State University

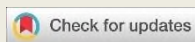
Komiljon Tajibaev, PhD (Economics)
Namangan State University

Marapat Akayeva, PhD (Law), Associate Professor
Namangan State University

Nurbek Toshkanov, PhD (Law)
Tashkent State University of Law

Shavkat Turayev, PhD (Philosophy), Associate Professor
National University of Uzbekistan

Ural Khaydarov, DSc (Economics), Associate Professor
Tashkent State University of Economics

REFORMING THE PENSION SYSTEM: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND OUTCOMES

Durdona Khayitmurodova¹, Kumush Jumaboyeva¹.

¹ National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek.

 <https://doi.org/10.5281/zenodo.19435647>

Key words: *pension system, pension reform, international experience, financial sustainability, social protection, funded pension scheme, digitalization of the pension system, Uzbekistan.*

ABSTRACT

The purpose of this article is to analyze the significance of pension system reform based on international experience and to identify appropriate directions for Uzbekistan. The research methodology is grounded in a systematic literature review and comparative analysis. The findings indicate that pension system reforms are directly conditioned by countries' levels of economic development, demographic dynamics, and institutional capacity. The experiences of Sweden and the Netherlands demonstrate the effectiveness of stable and balanced models, while the cases of Chile and Mexico highlight the critical importance of regulatory oversight and social protection mechanisms. In Uzbekistan, a high level of informal employment and limited financial inclusion adversely affect the overall efficiency of the system. In conclusion, a gradual reform approach that integrates state guarantees, private sector participation, robust regulatory frameworks, and enhanced financial literacy is recommended as the most appropriate pathway for pension system development.

PENSIYA TA'MINOTI TIZIMINI ISLOH QILISH: XALQARO TAJRIBA VA NATIJALAR

Kalit so'zlar: *pensiya ta'minoti tizimi, pensiya islohoti, xalqaro tajriba, moliyaviy barqarorlik, ijtimoiy himoya, jamg'arib boriladigan pensiya, pensiya tizimini raqamlashtirish, O'zbekiston.*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolaning maqsadi pensiya ta'minoti tizimini isloh qilishning ahamiyatini xalqaro tajriba asosida tahlil qilish hamda O'zbekiston uchun mos yo'nalishlarni aniqlashdan iborat. Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy adabiyotlarni tizimli tahlil qilish (systematic literature review) hamda qiyosiy tahlil usullari qo'llanildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, pensiya tizimi islohotlari mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, demografik omillari va institutsional salohiyatiga bevosita bog'liq. Shvetsiya va Niderlandiya tajribasi barqaror va muvozanatli modelni, Chili va Meksika misollari esa nazorat va ijtimoiy himoya mexanizmlarining muhimligini namoyon etadi. O'zbekistonda esa norasmiy bandlik ulushi yuqoriligi va moliyaviy qamrovning cheklanganligi tizim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xulosa sifatida, pensiya tizimini isloh qilishda davlat kafolatlari, xususiy sektor ishtiroki, kuchli tartibga solish va moliyaviy savodxonlikni oshirishni uyg'unlashtirgan bosqichma-bosqich yondashuv eng maqbul yo'nalish sifatida tavsiya etiladi.

Pensiya tizimi keksalar hayotini ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan kafolatlashga qaratilgan muhim ijtimoiy himoya mexanizmlaridan biri bo'lib, zamonaviy ijtimoiy ta'minot tizimining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Jahon miqyosida turli mamlakatlarda pensiya tizimlarini shakllantirish va isloh qilish barqaror tendensiyaga aylangan. Biroq, aholining tez sur'atlar bilan qarib borishi hamda pensiya tizimlarining uzluksiz rivojlanishi ushbu tizimlar oldiga yangi muammolar va murakkab chaqiriqlarni qo'yimoqda.

O'zbekiston ham aholining bosqichma-bosqich qarib borishi va ijtimoiy himoya tizimiga bo'lgan talabning ortib borishi sharoitida pensiya tizimini takomillashtirish zarurati bilan yuzlashmoqda. Mamlakatning amaldagi pensiya tizimi asosan davlat pensiya ta'minoti, ijtimoiy sug'urta badallari hamda fuqarolarning individual jamg'arib boriladigan pensiya hisobvaraqlariga tayanadi.

Ushbu tizimda davlat pensiya jamg'armasi asosiy moliyalashtirish manbai sifatida faoliyat yuritadi. Shu bilan birga, tizimda uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, pensiya to'lovlari miqdorini oshirish, norasmiy bandlik ulushining yuqoriligi sababli tushumlarning yetarli darajada shakllanmasligi kabi tizimli muammolar mavjud. Mazkur holatlar keksalar turmush darajasi va umumiy ijtimoiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois pensiya tizimini bosqichma-bosqich isloh qilish, jamg'arma mablag'larini samarali boshqarish hamda aholining pensiya ta'minoti darajasini oshirish mamlakatning hozirgi va istiqboldagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Pensiya tizimini isloh qilish faqat O'zbekiston uchun xos bo'lgan masala emas, balki global miqyosdagi dolzarb muammolardan biridir. Turli mamlakatlar ushbu jarayonda o'ziga xos muammolar va institutsional cheklolarga duch kelgan holda, muhim tajriba va amaliy saboqlarni shakllantirgan. Xususan, Amerika Qo'shma Shtatlarida pensiya tizimi bir necha bor modernizatsiya qilingan bo'lsa-da, moliyaviy resurslar yetishmovchiligi hamda pensiya to'lovlari darajasining nisbatan pastligi kabi muammolar hanuzgacha saqlanib qolmoqda. Aksincha, Kanada pensiya tizimi institutsional samaradorligi va pensiya jamg'armalarini boshqarishning ilg'or investitsion strategiyalari tufayli dunyodagi eng muvaffaqiyatli tizimlardan biri sifatida e'tirof etiladi. Shu nuqtai nazardan, xalqaro tajribani chuqur o'rganish va uni milliy sharoitga moslashtirish asosida O'zbekiston pensiya tizimini isloh qilish bo'yicha amaliy taklif va chora-tadbirlar ishlab chiqish muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi – xalqaro tajriba va undan olinadigan saboqlar nuqtai nazardan pensiya tizimi islohotlarining ahamiyatini yoritish, O'zbekiston pensiya tizimidagi mavjud muammolar va chaqiriqlarni aniqlash, boshqa davlatlar tajribasining samaradorligini baholash hamda mamlakat pensiya tizimini rivojlantirish bo'yicha istiqbolli yo'nalishlar va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot natijalari pensiya tizimini yanada takomillashtirish va chuqurlashtirish jarayonida muhim ilmiy-amaliy manba bo'lib xizmat qilishi kutiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

O'zbekistonda pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish masalalari ijtimoiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida keng ko'lamda tadqiq etilmoqda. Jumladan, U.Achilov tomonidan pensiya tizimidagi institutsional va moliyaviy muammolar chuqur tahlil qilinib, ularni bartaraf etishga qaratilgan kompleks takliflar ishlab chiqilgan [1, B.42]. Muallif asosan mavjud taqsimlovchi modelning samaradorligini oshirish masalalariga alohida e'tibor qaratadi. A.Sirlijev esa pensiya tizimini ekonometrik modellashtirish asosida baholab, uning uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmlarini ishlab chiqqan [2, B.123]. Mazkur yondashuv tizimni ilmiy asosda prognozlash imkonini berishi bilan ahamiyatlidir.

Xorijiy tadqiqotchilar tomonidan ham pensiya ta'minoti tizimining rivojlanishi va islohotlariga katta e'tibor qaratilgan. Xususan, Andersen va hammualliflar pensiya tizimlari, aktivlarni jamg'arish hamda boylik taqsimoti o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni nazariy va empirik jihatdan tahlil qilganlar. Ular hayot sikli modelidan foydalangan holda pensiya islohotlarining makroiqtisodiy va taqsimotga oid ta'sirini baholaydilar.

Mazkur model Daniya misolida sinovdan o'tkazilib, ushbu mamlakatda so'nggi o'n yilliklarda boylik nomutanosibligining kamayishi pensiya tizimi institutlari bilan bevosita bog'liqligi asoslab berilgan [3, B.165]. Ushbu tadqiqot pensiya tizimi dizayni va ijtimoiy tenglik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ochib berishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Soneryud pensiya jamg'armalarining uzoq muddatli investitsiya strategiyalarini tahlil qilib, ularning barqaror rivojlanish tamoyillari bilan uyg'unligini o'rganadi.

Xususan, Shvetsiya pensiya tizimi misolida pensiya fondlarining moliyaviy xavfsizlikni ta'minlash vazifasi bilan bir qatorda qazib olinadigan yoqilg'i sektoriga investitsiya kiritish amaliyoti o'rtasidagi ziddiyatli jihatlar yoritilgan [4, B.156]. Tadqiqot natijalari pensiya jamg'armalarining investitsion siyosati nafaqat moliyaviy barqarorlik, balki ekologik va ijtimoiy mas'uliyat mezonlari asosida ham baholanishi zarurligini ko'rsatadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish jarayonlarini nazariy va amaliy jihatdan kompleks o'rganishga qaratilgan bo'lib, ilmiy adabiyotlarni tizimli ko'rib chiqish (systematic literature review) metodologiyasi asosida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida milliy va xorijiy olimlarning pensiya tizimi rivojlanishi, uning moliyaviy barqarorligi hamda ijtimoiy adolat tamoyillariga ta'siri bo'yicha ilgari surilgan nazariy yondashuvlari tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Pensiya tizimini isloh qilishga qaratilgan chora-tadbirlar va siyosatlar mamlakatlar kesimida sezilarli darajada farqlanib, ularning natijalari ham turlicha bo'lgan.

Yevropa tajribasida Shvetsiya va Niderlandiya pensiya tizimi islohotlarining ilg'or namunalari sifatida e'tirof etiladi. Shvetsiya 1994-yilda shaxsiy hisobvaraqlarga asoslangan pensiya tizimini joriy etib, an'anaviy ish haqi asosidagi taqsimlovchi modelni bosqichma-bosqich almashtirdi. Yangi tizim shaxsiy mas'uliyat va tanlov erkinligini kuchaytirgan holda fuqarolarni faqat davlat tomonidan taqdim etiladigan nafaqalarga tayanib qolmasdan, o'z pensiya jamg'armalarini mustaqil boshqarishga undadi. Ushbu islohot nafaqat pensiya to'lovlari darajasini oshirish, balki makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda ham yuqori samaradorlikni namoyon etdi.

Niderlandiya ham pensiya tizimini erta bosqichda isloh qilgan mamlakatlardan biri bo'lib, u "jamoaviy belgilangan moliyalashtirish" modelini joriy etish bilan ajralib turadi. Mazkur model risklarni taqsimlash va jamoaviy boshqaruv tamoyillariga asoslanib, ularni samarali diversifikatsiya qilish hamda barqaror pensiya daromadlarini ta'minlash imkonini yaratadi. Niderlandiya tajribasi davlat va xususiy sektor o'rtasidagi samarali hamkorlikni kuchaytirish hamda pensiya tizimining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash nuqtai nazaridan alohida ahamiyatga ega.

Lotin Amerikasi mintaqasida Chili va Meksika pensiya tizimlarini isloh qilish borasida muhim tajribaga ega. Chilida 1981-yilda individual hisobvaraqlarga asoslangan tizim joriy etildi. Mazkur model pensiya darajasining oshishiga xizmat qilgan bo'lsa-da, past daromadli qatlamlar uchun pensiya ta'minotining yetarli emasligi hamda investitsiya xatarlari tufayli ayrim fuqarolarning moliyaviy xavf ostida qolishi kabi muammolarni yuzaga keltirdi.

Meksika 1997-yilda individual hisobvaraqlarga asoslangan pensiya tizimini joriy etdi. Biroq davlat nazoratining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi va tartibga solish mexanizmlarining sustligi ayrim xususiy pensiya jamg'armalarining samarasiz boshqarilishiga, hatto mablag'larning yo'qotilishiga olib keldi. Natijada hukumat tomonidan nazorat va boshqaruv mexanizmlari kuchaytirilib, pensiya jamg'armalari faoliyati qayta ko'rib chiqildi hamda tizimning barqarorligini oshirishga qaratilgan qo'shimcha chora-tadbirlar amalga oshirildi.

1-jadval.

Turli mamlakatlarda pensiya islohotlari va ularning O'zbekiston uchun ahamiyati

Mamlakat	Islohot mazmuni	Natija	O'zbekiston uchun ahamiyati
Shvetsiya	1994-yilda individual hisobvaraqlarga asoslangan pensiya tizimi joriy etildi.	Tizimning moliyaviy barqarorligi mustahkamlandi va pensiya ta'minoti darajasi oshdi.	Individual elementlarni bosqichma-bosqich joriy etish mumkin, biroq tizimni to'liq shu modelga o'tkazish uchun hali erta.
Niderlandiya	Jamoaviy moliyalashtirish va risklarni taqsimlashga asoslangan model shakllantirildi.	Barqaror pensiya daromadi ta'minlandi, davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik kuchaydi.	Ko'p pog'onali pensiya tizimi hamda davlat-xususiy sheriklik modelini rivojlantirish istiqbolli yo'nalish hisoblanadi.
Chili	1981-yilda to'liq individual hisobvaraqlarga asoslangan pensiya tizimi joriy etildi.	Pensiya miqdori oshdi, biroq ijtimoiy tengsizlik kuchaydi.	To'liq xususiy lashtirilgan model O'zbekiston sharoitiga to'liq mos kelmaydi; kuchli ijtimoiy himoya mexanizmlarini saqlab qolish zarur.
Meksika	1997-yilda individual hisobvaraqlarga asoslangan tizim joriy etildi, dastlab nazorat mexanizmlari sust bo'lgan.	Mablag'larni yo'qotish holatlari kuzatildi, keyinchalik nazorat va tartibga solish kuchaytirildi.	Qat'iy tartibga solish va samarali davlat nazorati pensiya tizimi barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Manba: OECD ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Quyida mazkur parcha ilmiy maqola uslubiga mos ravishda tahrir qilindi. Muallif pozitsiyasi, mazmun va mantiqiy ketma-ketlik saqlab qolindi.

Jadvalda keltirilgan ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, pensiya tizimi islohotlari har bir mamlakatning iqtisodiy rivojlanish darajasi, demografik tuzilmasi, moliyaviy bozorlari taraqqiyoti hamda davlat boshqaruvi samaradorligi bilan bevosita bog'liq holda shakllangan. Shu sababli, u yoki bu mamlakat modelini to'liq ko'chirib olish emas, balki uning ijobiy jihatlarini milliy sharoitlarga moslashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, pensiya tizimi islohotlarida muvozanatli yondashuv ustuvor ahamiyatga ega. Davlat kafolatlari, xususiy sektor ishtiroki, risklarni oqilona taqsimlash hamda kuchli tartibga solish mexanizmlarini uyg'unlashtirgan model O'zbekiston sharoitida eng maqbul yo'nalishlardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

O'zbekistonda pensiya ta'minoti tizimida band axoli zimmasiga tushayotgan yuk hamda ular ta'minlayotgan pensionerlar soni o'rtasidagi nomutanosiblik tobora chuqurlashib bormoqda. Avlodlar birdamligi tamoyiliga asoslangan amaldagi pensiya tizimi chuqur islohotlarga muhtoj bo'lib, bunday islohotlar barcha avlodlar o'rtasida moliyaviy resurslarning adolatli taqsimlanishini ta'minlashga xizmat qilishi lozim. O'zbekistonda pensiya tizimini isloh qilish bo'yicha amalga oshirilishi zarur bo'lgan asosiy yo'nalishlar hamda ulardan kutilayotgan natijalar 2-jadvalda keltirilgan.

2-jadval.

O'zbekiston pensiya tizimi islohotlari

Islohot yo'nalishi	Maqsadlar	Ijobiy natijalar	Qiyinchiliklar
Jamg'arib boriladigan pensiya tizimini takomillashtirish	Fuqarolarning shaxsiy pensiya hisobvaraqlarini shakllantirish jarayonida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash	Ishlovchi aholining kelajakdagi moliyaviy farovonligini ta'minlashga xizmat qiladi	Moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi hamda inflyatsiyaning salbiy ta'siri
Pensiya tizimini raqamlashtirish	Shaffoflikni ta'minlash va korrupsion xavflarni kamaytirish	Pensiya tayinlash va to'lov jarayonlarida shaffoflik darajasi oshadi	Texnik infratuzilma va malakali kadrlar bilan bog'liq muammolar
Nodavlat pensiya tizimini joriy qilish	Davlat byudjetiga tushadigan yukni kamaytirish va investitsiya muhitini yaxshilash	Nodavlat investitsiyalarni jalb etish orqali iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiradi	Nodavlat pensiya jamg'armalariga nisbatan ishonchning yetarli emasligi
Pensiya fondi mablag'larining shaffof boshqaruvi	Fuqarolarning tizimga bo'lgan ishonchini oshirish va mablag'larni adolatli taqsimlashni ta'minlash	Pensiya tizimiga nisbatan umumiy ishonch darajasi ortadi	Moliyaviy resurslarning samarasiz yoki noto'g'ri taqsimlanishi xavfi

Manba: Muallif tomonidan tayyorlangan.

Quyida mazkur parcha akademik nashr standartlariga muvofiq ravishda tahrir qilindi. Ilmiy uslub kuchaytirildi, mantiqiy bog'liqlik yaxshilandi, terminologik aniqlik ta'minlandi va muallifning asosiy fikrlari saqlab qolindi.

O'zbekiston "Allianz Pension Ranking 2023" pensiya reytingida 75 ta mamlakat orasida 71-o'rinni egallagan. Hisobotda ta'kidlanishicha, so'nggi yillarda mamlakat mehnat bozorida norasmiy bandlik ulushi yuqori bo'lib qolmoqda, shuningdek, aholining katta qismi moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatiga to'liq ega emas. Shu sababli, O'zbekistonda pensiya tizimi qamrovini kengaytirish masalasi alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mazkur holatlar ijtimoiy ta'minot tizimini takomillashtirish hamda mehnat bozorini rasmiylashtirishga qaratilgan islohotlarni jadallashtirish zarurligini ko'rsatadi [7, 2023].

XULOSA VA TAKLIFLAR

Pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish ijtimoiy barqarorlik va barqaror iqtisodiy rivojlanishni ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Jahon mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, aholi qarishining kuchayishi va pensiya jamg'armalari zimmasiga tushayotgan moliyaviy yuklamaning ortishi sharoitida pensiya tizimini modernizatsiya qilish obyektiv zarurat hisoblanadi. O'zbekiston uchun ham pensiya tizimining uzoq muddatli moliyaviy barqarorligini ta'minlash hamda fuqarolarning nafaqadagi hayot sifatini oshirish ustuvor vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Pensiya islohoti murakkab va ko‘p omilli jarayon bo‘lib, har bir mamlakat uni o‘zining iqtisodiy, ijtimoiy va demografik sharoitlaridan kelib chiqib amalga oshiradi. Shu bois, O‘zbekistonda xalqaro tajribani to‘liq ko‘chirib olish emas, balki uni milliy sharoitlarga moslashtirgan holda bosqichma-bosqich joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Islohotlar samaradorligi davlat va jamoatchilik o‘rtasidagi samarali hamkorlikka bevosita bog‘liq. Shu nuqtai nazardan, davlat tomonidan shaffof va samarali boshqaruv tizimini joriy etish, shuningdek, qat‘iy nazorat mexanizmlarini mustahkamlash zarur. Ayni paytda, axolining pensiya tizimiga oid bilim darajasi va ushbu tizimga bo‘lgan ishonchini oshirish ham muhim ahamiyatga ega.

Pensiya jamg‘armalari investitsiya faoliyatini diversifikatsiya qilish, xususan, moliyaviy aktivlar bilan bir qatorda infratuzilma va boshqa istiqbolli yo‘nalishlarga sarmoya kiritish tizimning uzoq muddatli barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Shuningdek, xalqaro tajriba almashinuvi va institutsional hamkorlikni rivojlantirish islohotlarni yanada samarali amalga oshirish imkonini beradi.

Umuman olganda, O‘zbekiston pensiya ta‘minoti tizimini isloh qilish jarayonida davlat, moliyaviy institutlar va fuqarolarning o‘zaro hamkorligi asosida barqaror, adolatli va uzoq muddatli pensiya tizimini shakllantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Achilov, U. (2022). Ўзбекистонда пенсия таъминоти тизими муаммолари ва ҳал этиш йўллари. *Moliya va bank ishi*, 8(4), 42–49.
2. Сирлиев, А. (2024). Ўзбекистонда пенсия таъминоти тизимини эконометрик моделлаштириш орқали ислоҳ қилиш масалалари. *Central Asian Journal of Education and Innovation*, 3(5–1), 123–131.
3. Andersen, T. M., Bhattacharya, J., Grodecka-Messi, A., & Mann, K. (2024). Pension reform and wealth inequality: Theory and evidence. *European Economic Review*, 165.
4. Soneryd, L. (2024). Futures for the uncommitted? Translating net-zero to pension savers. *Futures*, 156.
5. Allianz Research. (2023, April 19). *Allianz Global Pension Report 2023: Reforming against the demographic clock*. Allianz SE.
6. Palmer, E. (2000). *The Swedish Pension Reform Model*. World Bank. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/24001468780882356>
7. OECD. (n.d.). *Netherlands – Pensions at a Glance*. <https://www.oecd.org/netherlands/>
8. World Bank. (1994). *Averting the Old Age Crisis*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/973561468174557899>

ILMIY TAQRIZ

Mazkur maqola pensiya ta'minoti tizimini isloh qilishning dolzarb masalalariga bag'ishlangan bo'lib, unda xalqaro tajriba asosida O'zbekiston uchun mos rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilingan. Mavzu bugungi kunda nafaqat milliy, balki global miqyosda ham alohida ahamiyat kasb etadi, chunki aholining qarib borishi va ijtimoiy ta'minot tizimlariga tushayotgan yuklamaning ortishi pensiya tizimlarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

Maqolaning ilmiy yangiligi shundan iboratki, muallif turli mamlakatlar (Shvetsiya, Niderlandiya, Chili, Meksika) tajribasini tizimli ravishda qiyosiy tahlil qilib, ularning ijobiy va salbiy jihatlarini O'zbekiston sharoitiga moslashtirish zarurligini asoslab beradi. Ayniqsa, muvozanatli model – davlat kafolatlari, xususiy sektor ishtiroki va kuchli tartibga solish mexanizmlarini uyg'unlashtirish zarurati ilmiy asosda yoritilgan. Bu yondashuv maqolaning nazariy ahamiyatini oshiradi.

Maqolaning dolzarbligi yuqori darajada, chunki unda O'zbekistonda norasmiy bandlik ulushining kattaligi, moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi va demografik bosim kabi real muammolar tahlil qilingan. Ushbu omillar pensiya tizimi barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi va ularni ilmiy asosda yoritish amaliy siyosat ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega.

Amaliy ahamiyati shundaki, maqolada keltirilgan taklif va tavsiyalar pensiya tizimini isloh qilish jarayonida qo'llanishi mumkin bo'lgan aniq yo'nalishlarni belgilaydi. Xususan, jamg'arib boriladigan tizimni rivojlantirish, raqamlashtirish, nodavlat pensiya institutlarini joriy etish hamda investitsiya faoliyatini diversifikatsiya qilish bo'yicha ilgari surilgan g'oyalar amaliy jihatdan asoslangan.

Tadqiqot metodologiyasi sifatida tizimli adabiyotlar tahlili va qiyosiy yondashuvdan foydalanilgan bo'lib, bu tanlangan mavzu uchun maqbul hisoblanadi. Shu bilan birga, maqolada empirik ma'lumotlar, statistik tahlillar yoki iqtisodiy modellashtirish natijalari yetarli darajada keng yoritilmagan. Bu esa tadqiqot natijalarining ishonchligini yanada mustahkamlash imkoniyatlarini cheklaydi.

Maqolaning kuchli jihatlariga mantiqiy tuzilma, aniq ilmiy til, xalqaro tajribaning keng qamrovli tahlili hamda muammolarni kompleks yoritish kiradi. Jadval materiallarining kiritilishi tahlilni yanada tushunarli va tizimli qiladi. Shu bilan birga, ayrim xulosalar umumiy xarakterga ega bo'lib, ularni yanada chuqurlashtirish va aniqroq kvantitativ asoslar bilan boyitish maqsadga muvofiq bo'lardi.

Kamchiliklar sifatida metodologik jihatdan empirik dalillar bazasining cheklanganligi, shuningdek, ayrim tavsiyalarning aniq mexanizmlar orqali ochib berilmaganligini ko'rsatish mumkin. Bundan tashqari, xalqaro reytinglar va statistik ko'rsatkichlar yanada kengroq tahlil qilinishi maqolaning ilmiy salohiyatini oshirgan bo'lardi.

Xulosa qilib aytganda, maqola dolzarb, ilmiy va amaliy ahamiyatga ega bo'lib, pensiya tizimi islohotlariga oid muhim masalalarni yoritadi. Aniqlangan ayrim kamchiliklar tuzatilgan taqdirda, ushbu maqolani ilmiy jurnalda chop etish tavsiya etiladi.

Disclaimer ©

This editorial review has been prepared by the Editorial Board of the *Journal of Fundamental Studies* for the purposes of internal editorial assessment and quality assurance within the journal's publication process. This review is intended to provide an analytical overview of the scientific content, methodological approach, and thematic relevance of the submitted work. It does not constitute peer review, does not replace independent expert evaluation, and should not be interpreted as reflecting the personal views of the author(s) or as representing the official position of the journal. The Editorial Board assumes no responsibility for the implementation, interpretation, or consequences of any observations, comments, or analytical conclusions contained in this review. The review may include content generated with the assistance of artificial intelligence tools used for editorial support purposes.

This editorial review is provided solely to enhance transparency in the editorial process and to support the maintenance of academic and publication standards.